

Inleiding

Er zijn heel wat leerlingen die om heel verschillende redenen kiezen om niet meer voltijds naar school te gaan maar om deeltijds te leren en deeltijds te werken. Iedere leerling die leren en werken combineert, heeft zijn of haar eigen verhaal en zoekt een plek waar het leren weer aansluit bij wat hij of zij op dat moment nodig heeft. Dat het systeem van leren en werken dus belangrijk is voor scholieren, spreekt voor zich.

'Het lukte niet meer in het voltijds onderwijs, ik paste niet meer in die structuur, ik had echt iets anders nodig.'

Jongeren die willen leren en werken kunnen kiezen voor een opleiding in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (dbso) of bij Syntra (de leertijd of het leercontract). Daar gaan ze 3 ofwel 4 dagen werken. De rest van de tijd gaan ze naar school. Maar veel jongeren die starten met leren en werken, stoppen nog voor ze hun diploma behaald hebben. Bovendien is leren en werken nog heel vaak een negatieve keuze. Daarom hebben de ministers van Onderwijs en Werk beslist om het systeem te moderniseren. Ze willen het omvormen tot een systeem van duaal leren waar leren en werken nog meer in elkaar haken. Het moet een volwaardige leerweg worden waar jongeren gemotiveerd voor kiezen. Zoveel mogelijk jongeren moeten een diploma kunnen halen. Wie nog niet klaar is om te gaan werken of wie werken eigenlijk niet ziet zitten, moet elders een plaats krijgen. De eerste ideeën brachten de ministers al samen in een conceptnota over duaal leren in het voorjaar van 2015.

Om te achterhalen hoe leerlingen zelf het systeem van leren en werken ervaren en hoe het er volgens hen in de toekomst moet uitzien, ging de Vlaamse Scholierenkoepel (VSK) in gesprek met 150 jongeren in het dbso en bij Syntra. De meningen van scholieren zijn aandachtspunten voor de minister, politici en beleidsmakers om mee te nemen in de verdere modernisering van het huidige systeem, hoe dat er in de toekomst ook zal uitzien.

Waarom leren en werken?

Veel leerlingen geven aan dat voltijds les volgen hun ding niet meer is. De aanpak ligt hen niet of ze hebben nood aan meer praktijkervaring. Anderen werden van school gestuurd en hebben het gevoel dat ze niet meer welkom zijn op een 'gewone' school. Nog andere scholieren zijn meerderjarig en moeten op eigen benen staan. Ze hebben een gezin of komen als anderstalige nieuwkomer in ons land aan. En dan zijn er nog scholieren die schoolmoe zijn of gepest werden. Ze zoeken een plaats om opnieuw te beginnen. **Iedere jongere die start met leren en werken heeft daar een eigen reden voor.** Wat de meeste jongeren wel gemeenschappelijk hebben is dat ze allemaal zoeken naar een **nieuwe start op een plaats waar ze zich goed voelen.**

De combinatie van leren en werken is dan een welgekomen alternatief. Jongeren kunnen echt **ervaring** opdoen en al wat **geld** verdienen. Jongeren vinden het ook fijn dat ze **goed ondersteund worden**. Ze hebben vaak een heel goede band met hun leerkrachten en begeleiders. Een band die ze misten in het voltijds secundair onderwijs. De sfeer is lossier, fouten maken mag. De leerlingen zijn blij dat hun school of centrum zoveel geduld heeft en aandacht heeft voor hun eigen tempo. Ook het werken met modules en de mogelijkheid om tussentijds **certificaten** te behalen, spreken jongeren aan. Zo hebben ze al iets in handen. Dat motiveert hen.

Het zijn maar enkele redenen die jongeren aanhalen wanneer ze vertellen waarom ze kiezen voor leren en werken. Die sterke elementen moeten dan ook **in de toekomst centraal** blijven staan, bij alle opleidingen.

Deze elementen zijn bovendien een belangrijk **signaal voor het voltijds secundair onderwijs**. De begeleiding en de veilige omgeving die leerlingen appreciëren, missen ze in een 'gewone school'. Dat zijn geen gekke verwachtingen, maar dingen waar elke leerling naar op zoek is. De ene al wat meer dan de andere.

Aandachtspunten voor een sterk systeem van leren en werken in de toekomst

1. Starten met leren en werken

Schoolloopbaanbegeleiding en informatie zijn cruciaal

Jongeren krijgen tijdens hun zoektocht naar een geschikte studierichting en school bijna nooit het advies om te starten met deeltijds leren en werken. Het systeem is onbekend bij leerkrachten, bij leerlingen en bij hun ouders. En als er al iets over gezegd wordt, is dat vaak niet positief. 'We moeten jongeren zo lang mogelijk tegenhouden om naar het deeltijds te gaan', is een opmerking die wel vaker terugkomt.

Daarnaast leven er ook heel wat misverstanden. Jongeren denken dat ze geen volwaardig diploma kunnen halen in een systeem van leren en werken. Of mensen denken dat in het deeltijds secundair onderwijs enkel 'de moeilijke gevallen' zitten. **Juiste informatie en een positieve communicatie** vanuit de **overheid** én vanuit de **instellingen voor voltijds en voor deeltijds onderwijs** zijn dus belangrijk, zowel **naar leerkrachten als naar leerlingen en hun ouders toe**. Zeker als kiezen voor leren en werken een bewuste keuze moet worden. Jongeren moeten die info al in de loop van de eerste graad krijgen.

Eigen keuze

Scholieren zijn duidelijk: starten met leren en werken moet hun **eigen keuze** zijn. Ze willen die keuze kunnen maken op het moment dat dat voor hen het meest geschikt is. Of ze nu 15, 18 of 20 jaar oud zijn. Leerlingen zijn ervan overtuigd dat zij zichzelf het beste kennen. Ook al maken veel jongeren de overgang op een moment waarop ze het wat moeilijker hebben of nog niet volledig klaar zijn voor de arbeidsmarkt, toch willen ze zelf verantwoordelijk zijn voor hun keuze om te leren en te werken. Door zelf te kiezen, leren ze enorm veel bij en worden ze volwassener. Ze zetten zich bewuster in voor hun opleiding en vinden hun motivatie in heel wat gevallen terug.

'Geef mij de kans, laat mij zelf beslissen en dan zien we wel.'

De **18+ers** die kiezen voor leren en werken willen bovendien zoveel mogelijk kansen krijgen. Zij worden nu vaak uitgeschreven als ze geen werk vinden. Wanneer ze nog niet klaar zijn voor de arbeidsmarkt worden ze

doorverwezen naar de VDAB. Nochtans zouden jongeren tot hun 25^e een plaats moeten kunnen krijgen in ons secundair onderwijs.

Persoonlijke ontwikkelingstrajecten en voortrajecten: een andere aanpak

Scholieren die nog niet klaar zijn om te gaan werken of die een moeilijke periode doormaken, starten in het huidige dbso in een persoonlijk ontwikkelingstraject (POT) of een voortraject. Maar jongeren vragen zich af of deze trajecten niet **anders ingevuld** kunnen worden. Zo'n traject is op zich een goed idee, maar jongeren ervaren de invulling nu als tijdverlies. Ze doen groepsopdrachten, maken wandelingen of zijn creatief bezig. Maar eigenlijk willen scholieren **kennismaken met werken en solliciteren**. Dat is veel motiverender. Samenwerking met de welzijnssector is mogelijk maar de invulling moet maatwerk zijn en een meerwaarde voor de jongeren.

'Jongeren worden niet gemotiveerd met een POT of een voortraject. Het idee is goed, maar het aanbod trekt op niets. Ze zouden ons moeten leren solliciteren en moeten ons arbeidsrijp maken. Dat geeft leerlingen weer goesting. Maar we spelen gewoon UNO, kijken tv of wandelen in het bos.'

Scholieren vragen ook om de **deur naar het voltijds onderwijs open** te laten. Wie zich vergist heeft of wie zich niet goed voelt in leren en werken moet terug kunnen keren naar het voltijds secundair onderwijs, zonder meteen het risico te lopen te moeten blijven zitten. Daarom moeten leerlingen goed geïnformeerd worden over de opties die ze doorheen het schooljaar hebben en over de gevolgen die zo'n keuze met zich mee kan brengen. Terugkeren vraagt ook een flexibele houding van de school voor voltijds secundair onderwijs. Enkel maatwerk biedt dan de beste slaagkansen.

2. Leren: nood aan een goede mix

Diploma is belangrijk

'Toen ik startte met leren en werken had ik het moeilijk om me aan te passen aan het werkleven. Ik was nog niet klaar om te gaan werken. Maar na een tijdje lukte het wel, je wordt het gewoon. Nu ben ik heel blij met mijn keuze.'

Leerlingen die leren en werken beseffen dat een **diploma behalen belangrijk** is, ook al vraagt niet elke werkgever ernaar. Een diploma behaal je pas als je slaagt voor algemene vorming en beroepsvorming. Sommige leerlingen kiezen er bewust voor om enkel in te zetten op praktijk. Maar de meeste leerlingen vinden ook

die algemene vorming belangrijk zodat ze meer kennen en kunnen dan enkel hun vak. De meerderheid van de jongeren heeft dus een diploma als einddoel.

Algemene vorming: keuzevrijheid motiveert

Toch is algemene vorming een blok aan het been van veel leerlingen. Scholieren vertellen dat ze algemene vorming op zich wel belangrijk vinden, maar de lessen moeten **zinvol** ingevuld worden. De leerstof moet gaan over wat jongeren echt kunnen gebruiken later en moet meer in combinatie met beroepsvorming aan bod komen. Het gaat over een goed

'Ik snap dat er niet veel tijd is voor algemene vorming, maar het mag wel wat verder gaan. Wat specifiekere, wat uitdagender. Daarom niet per se 'méér'. Nu leer ik niets. Ik voel me dommer worden.'

evenwicht. 'Want theorie en praktijk té veel mixen zorgt er dan weer voor dat we het gevoel hebben dat wat we leren precies niet zo belangrijk is.'

Er moet een **gemeenschappelijke basis** zijn. Talen, wiskunde, financiële vorming, sollicitatievaardigheden en maatschappelijke vorming, maar ook bedrijfsbeheer kunnen daarin aan bod komen. Scholieren stellen voor om het basisaanbod uit te breiden met **keuze-inhoud**. Wie thema's meer wil uitdiepen of wie meer te weten wil komen over iets volledig nieuws, moet de mogelijkheid hebben om daarvoor te kiezen. Zo kan iedereen op zijn of haar eigen tempo leren. Maar ook al is een diploma het einddoel, **tussentijdse certificaten moeten blijven bestaan**: 'Het zou spijtig zijn als je niets in handen zou hebben wanneer je heel goed bent in praktijk maar niet sterk bent in algemene vorming.'

Je eigen traject: nog meer maatwerk

Leerlingen raden scholen en beleidsmakers ook aan om na te denken over **de aanpak en de timing van de algemene vorming en de beroepsvorming**. Nu gaan leerlingen soms sneller vooruit voor het ene of voor het andere luik. Sommigen zien dit als een kans om nog meer beroepservaring op te doen zolang ze nog algemene vorming moeten volgen. Maar er zijn ook negatieve gevolgen. Leerlingen voelen zich er vaak niet goed bij

'Het duurt allemaal veel langer dan ik had verwacht. Ze zeiden me dat ik op anderhalf jaar tijd mijn diploma kon halen. Ik was al 18 en wou graag snel afstuderen. Maar nu doe ik er zelfs nog langer over dan wanneer ik in het voltijds was gebleven.'

wanneer ze van studierichting en van werk moeten veranderen. Velen kiezen dan een richting die de school aanbiedt maar die hen minder ligt en geven een goede job noodgedwongen op. Anderen stoppen zelfs met school. Nog anderen kunnen pas na hun 18^e afstuderen omdat ze toch nog alles op alles willen zetten om hun algemene vorming af te ronden ook al zijn ze al geslaagd voor de beroepsvorming. Trajecten op maat, trajecten die tijdelijk

enkel uit algemene vorming bestaan of trajecten met een deeltijds engagement voor 18+'ers zijn dus verder onderzoek waard.

Natuurlijk is ook **inspraak** essentieel. Trajecten op maat moeten uitgestippeld worden met jongeren. Informatie en communicatie over de verschillende mogelijkheden die jongeren hebben is dan ook erg belangrijk. Wanneer jongeren goed weten waaraan ze beginnen en waarom, en wanneer ze daarover ook hun zegje hebben kunnen doen, zal dat veel invloed hebben op hun motivatie en op hun slaagkansen.

Hoe leren en werken er in de toekomst ook zal uitzien, het is belangrijk dat scholieren kunnen **blijven kiezen voor een optie met meer of minder les**. Informatie daarover is belangrijk. Velen weten nu niet dat ze de keuze hebben.

3. Werken: een bewuste keuze

Begeleiding voor iedereen en op elk moment

Beginnen werken is voor scholieren een hele verandering. Zich verschuilen achter hun schoolbank is geen optie meer. Ze moeten meedraaien, zelfs in de schoolvakanties. Dat is zwaar. Bij die plotse overgang is **ondersteuning** voor jongeren erg welkom. Voor **een babbel maar ook voor de praktische kant** van de zaak.

Zo is werk zoeken niet voor alle leerlingen even eenvoudig. Het aanbod is niet voor elke sector of regio even groot en er komt veel papierwerk bij kijken. Leerlingen vinden de ondersteuning van hun trajectbegeleider dan ook onmisbaar. Maar veel Syntra-leerlingen geven aan dat hun trajectbegeleider vaak letterlijk onbereikbaar is. Hun begeleider heeft geen bureau in hun vestiging en is vaak niet op de hoogte van hoe het er op de werkvloer aan toegaat. Scholieren vragen **dat elke leerling terecht kan bij iemand die aanwezig is op hun vestiging en die zich ook echt betrokken toont**.

Ook **begeleiding op de werkvloer** is belangrijk. Maar die begeleiding loopt niet altijd goed. Een begeleider is nochtans cruciaal voor een goed contact tussen de werkplek en de school en voor de ondersteuning van de jongere tijdens de werkuren. Zo kan ook de leerstof afgestemd worden op de praktijk en leer je wat je moet leren. Nu ontbreekt die afstemming wel eens.

Lonen en contracten: tijd voor een denkoefening

Geld verdienen is voor jongeren belangrijk. Het is ook logisch. Ze werken hard en hebben niet veel vrije tijd. Daar moet dus iets tegenover staan. Een eigen inkomen is een mooie start om alvast te beginnen sparen of om leuke spullen te kopen. Maar voor anderen is dat geld levensnoodzakelijk. Wie op eigen benen staat of thuis in armoede leeft, heeft dat geld hard nodig. **Het loon is voor velen dan ook een motivatie om door te zetten met leren en werken. Of, om ermee te stoppen.** Enkele geldzaken om uit te klaren:

'Meer loon mag wel. Veel jongeren hier willen op eigen benen staan. Maar het is moeilijk om je rekeningen te betalen.'

- Er moet een verschil zijn in lonen. Maar er moet een **evenwicht** gezocht worden **tussen leeftijd enerzijds en ervaring en verantwoordelijkheid anderzijds**.
- **Lonen maken het nu erg moeilijk om op eigen benen te staan.** Een Syntra-leerlinge die een gezin moet onderhouden, komt niet rond met de vergoeding die ze krijgt. Voor meerderjarigen in het dbso is het niet motiverend om hard te werken en minder te verdienen dan wanneer je een uitkering krijgt. Wie zijn of haar kindergeld verliest, maakt ook de afweging of verder leren en werken nog een optie is.
- Ongelijke lonen zijn vaak ook de reden waarom jongeren **niet makkelijk werk vinden, zeker wanneer ze meerderjarig zijn**. Leerlingen in het dbso werken minder en zijn duurder voor een werkgever dan leerlingen in de leertijd.

En de contracten? De vele mogelijkheden zijn **een zegen en kwelling tegelijk**. Veel opties betekent meer mogelijkheden om werk te vinden. Maar ze zorgen ook voor verwarring. Jongeren weten vaak zelf niet wat mogelijk is en in welk systeem ze nu eigenlijk zitten.

Scholieren vragen dan ook **1 duidelijk systeem van contracten en lonen over alle sectoren** heen. De verschillen in lonen voor leerlingen in het dbso en in de leertijd mogen verdwijnen. Er moet duidelijkheid zijn in

contracten en het systeem mag werk vinden en op eigen benen staan niet belemmeren. Ten slotte moet er ook aandacht besteed worden aan verschillen in verloning en contracten tussen de regio's. Leerlingen uit het Nederlandstalig onderwijs in Brussel zijn duurder voor werkgevers dan jongeren uit het Franstalig onderwijs. Dat maakt werk vinden voor hen moeilijker.

Iedereen kwaliteitsvol werk

De garantie op werk voor jongeren is cruciaal. Het systeem valt of staat met een aanbod dat **uitgebreid en kwaliteitsvol** is. Maar nu zijn er heel wat problemen. Soms worden contracten verbroken omdat jongeren te duur worden. Sommigen vinden om die reden zelfs helemaal geen werk. Of ze hebben te weinig ervaring. Andere scholieren vertellen dat ze enkel kleine klusjes mogen opknappen.

Daarom moet het **voor werkgevers interessant gemaakt worden om jongeren aan te werven**, ongeacht hun leeftijd of hun ervaring. Ook hun keuze voor een dag meer of minder werken mag geen belemmering zijn voor het vinden van een job. Jongeren tewerkstellen moet dus de moeite waard zijn en mag niet te duur zijn. Er moeten per sector ook **voldoende werkplekken** voorzien worden, voor heel Vlaanderen maar ook regionaal. De studiekeuze van jongeren en de keuze voor een dbso of Syntra wordt nu vaak nog te veel regionaal bepaald door het aanbod dat er is.

Ten slotte is er **overleg nodig met werkgevers over wat jongeren nodig hebben om later mee te kunnen**. De praktijk op school en op het werk bouwen niet altijd op elkaar verder. Ook de beperkte infrastructuur op school kan ervoor zorgen dat jongeren niet mee kunnen op hun werk.

Wat scholieren vragen aan ...

scholen voor voltijds secundair onderwijs en centra voor leerlingenbegeleiding:

- Maak werk van sterke begeleiding op maat en van een school waar alle leerlingen graag zijn.
- Start vroeg met schoolloopbaanbegeleiding en informeer jongeren, ouders en leerkrachten volledig en positief over alle opties.
- Durf flexibel zijn wanneer jongeren terugkeren naar het voltijds onderwijs.

instellingen voor leren en werken:

- Communiceer volledig en correct over leren en werken naar jongeren en hun ouders.
- Zorg voor persoonlijke begeleiding en praktische ondersteuning in de vestiging.
- Voorzie een aanbod op maat dat voorbereidt op werk, ook voor wie nog niet arbeidsrijp is.
- Ga creatief om met algemene vorming en beroepsvorming: keuzevrijheid, een geïntegreerd aanbod van theorie en praktijk en vertraging vermijden zijn essentieel. Zorg voor afstemming tussen de praktijklessen en de verwachtingen op de werkvloer. Betrek jongeren bij het uitstippelen van hun leertraject.

werkgevers:

- Zorg voor een goede invulling van de begeleiding op de werkplek en voor een goed contact met de school.
- Zorg voor zinvol en uitdagend werk waar jongeren echt iets van bijleren.

bevoegde ministers van Onderwijs en van Werk, het Vlaams Parlement en de Vlaamse Regering:

- Zorg dat leerlingen vanaf de start van de deeltijdse leerplicht kunnen kiezen om te leren en te werken en maak werk van relevante trajecten voor wie nog niet klaar is om te gaan werken. Overleg met de aanbieders.
- Communiceer duidelijk, volledig en positief over de combinatie van leren en werken.
- Voorzie voldoende begeleiding en praktische ondersteuning in elke vestiging en op het werk.
- Zorg voor een hedendaags en geïntegreerd aanbod van algemene vorming en beroepsvorming met ruimte voor maatwerk en keuzevrijheid.
- Voorzie voldoende mogelijkheden om te veranderen van studierichting of van traject binnen het deeltijds onderwijs en laat de deur naar het voltijds onderwijs open.
- Zorg voor 1 systeem van contracten en lonen over sectoren heen dat jongeren toelaat op eigen benen te staan en dat niemand belemmert om werk te vinden. Vergeet Brussel niet.
- Zorg voor een uitgebreid en kwaliteitsvol aanbod van studierichtingen en werkplekken ongeacht de regio of de sector waarin een scholier zoekt.
- Besteed aandacht aan kansen voor 18+'ers. Interessante contracten, begeleiding, individuele trajecten en vooral een plaats binnen onderwijs zijn een must.
- Maak het voor werkgevers interessant om werkplekken beschikbaar te stellen voor jongeren die leren en werken combineren.

Bronnen

VSK sprak tijdens ToeTerToe's (TTT) met scholieren in het deeltijds beroepssecundair onderwijs en in de leertijd op verschillende momenten:

- TTT CDO Woluwe, 2014-02-04
- TTT CLW Gent, 2015-04-20
- TTT Spoor 5 Mechelen, 2015-04-28
- TTT Spoor 5 Mechelen, 2015-04-30
- TTT Syntra Mechelen, 2015-05-11
- TTT CLW Brugge, 2015-05-26
- Reality Check op 28 mei 2015 in De Loketten van het Vlaams Parlement: gesprek met 35 scholieren en politici over leren en werken in de toekomst. Deelnemende centra:
 - CLW Brugge
 - PTS Boom
 - CLW Mechelen
 - CDO Heist-op-den-Berg
 - Spoor 5 Mechelen
 - Syntra Mechelen
 - Syntra Antwerpen & Vlaams-Brabant - campus Metropool
 - Syntra Midden-Vlaanderen
 - CDO Don Bosco Woluwe

